

Здоров'я населення, його аналіз та перспективи розвитку
ЗДОРОВ'Я ЯК ОДНА З НАЙВАЖЛИВІШИХ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ

*Мельниченко Олександр Анатолійович, д.держ.упр., проф.,
професор кафедри громадського здоров'я
та управління охороною здоров'я
Харківського національного медичного університету*

"Розвиток суспільства супроводжується збільшенням кількості благ, здатних задовольнити усе зростаючі потреби населення" [4, с. 198], які є "своєрідною рушійною силою, що спонукає індивіда до використання наявних і створення нових можливостей задля покращання власного життя" [3, с. 35]. І хоча загальновідомими є існуючі відмінності окремих верств населення у потребах і можливостях їх задоволення, але подальшого наукового обґрунтування потребують розмаїття потреб населення, їхні класифікації та значущість, що, зрештою, й обумовлює актуальність даного дослідження.

Передусім слід віддати шану тим науковцям, які збагатили світову науку власними оригінальними підходами до класифікації потреб населення. Звісно, найвідомішим є А. Маслоу, проте варті уваги й напрацювання таких знаних учених, як М. Альберт, О. Дейнека, Є. Дмитрієва, Є. Кремльов, С. Лисенко, Г. Ложкін, В. Мандибура, М. Мескон, В. Спасенніков, Н. Харченко, Ф. Хедоурі, О. Черниш та ін. Так, зокрема, варті уваги пропозиція Н. Харченко відносити до основних потреб таке: "мінімальні умови приватного споживання сім'ї; умови, охорону та оплату праці; здорові умови проживання; доступ до соціальних благ і послуг; особиста безпека; можливість брати участь у політичному й культурному житті суспільства, підтримувати соціальні зв'язки" [5, с. 92].

Водночас, додаткових пояснень потребують окремі твердження, згідно з якими до потреб населення належать: "потреби економії" [1], "гігієнічні і мотиваційні чинники, психологічні фактори, прояви життєдіяльності" [2], що, радше за все, є умовами підтримання прийнятного рівня життя особами з низькими доходами; "життєві потреби" [1], оскільки усі ці потреби тією чи іншою мірою забезпечують життєдіяльність людини, тим самим нівелюючи специфічні ознаки таких потреб; "потреби зростання" [1], тобто, ймовірно, прагнення населення підвищити рівень і покращити якість власного життя (у т.ч. за рахунок збільшення доходів, професійного розвитку...).

Проведені узагальнення напрацювань вищенаведених науковців і результати власних досліджень дозволили:

1. Вдосконалити класифікацію потреб населення:

- за рівнем: класи, групи, конкретизовані;
- за масштабом: суспільні, колективні, особисті;
- за статусом: первинні, вторинні;
- за сферою задоволення: комунально-побутові, соціально-культурні;
- за способом задоволення: природно-фізіологічні, соціально-економічні;
- за специфікою: абсолютні, базові, дійсні, задоволені, ідеальні, нагальні, платоспроможні, реальні, ситуативні; насичуванні, ненасичуванні; розумні, ірраціональні;

– *за видом*: безпеки (захищеності), взаємовідносин, виживання, визнання, влади, гордощів, інтелектуальні, комфорту, кохання, новизни, поваги, прихильності, причетності, різноманітності, розвитку, самовираження, самореалізація, уваги, успіху;

– *за формою вираження*: духовні, матеріальні.

2. Запропонувати авторську ієрархію потреб населення (рис.):

– "*тіло*" – передбачає дотримання хоча б мінімально прийнятного рівня задоволення тих потреб (чисте повітря, питна вода, харчі, одяг, взуття, житло, безпека, відпочинок), без яких практично неможливо забезпечити життєдіяльність людського організму (тобто збереження індивідуального статусу живої істоти); недостатнє задоволення потреб цього рівня фактично мінімізує користь від задоволення потреб вищих рівнів;

– "*дохід*" – обов'язкове джерело задоволення усе зростаючих потреб індивіда, з одного боку, а з іншого – монетизоване відображення його суспільної значущості (фактично – здатності заробляти гроші); чим більшим є дохід індивіда, тим вищим є рівень його "*комфорт*", тобто умов проживання, відпочинку..., а також з'являються нові потреби та можливості їх задоволення; саме тому населення потребує усе більших доходів, без яких неможливо не лише втілити в життя прагнення дедалі комфортнішого життя, а й забезпечити збереження (тим паче, в умовах галопуючої інфляції) звичного його рівня;

– "*душа*" – людина, як істота соціальна, має перебувати у гармонії як із самим собою, так і з оточуючими; при цьому важливо не лише отримувати особисте задоволення від досягнених результатів, а і схвальні оцінки оточуючих; до таких потреб належать довгострокові цінності, які пов'язані не лише з людиною особисто (довге життя та міцне здоров'я), а й з її родиною (продовження роду, міцна родина, достаток) і суспільством (приналежність, повага, релігія, самовираження).

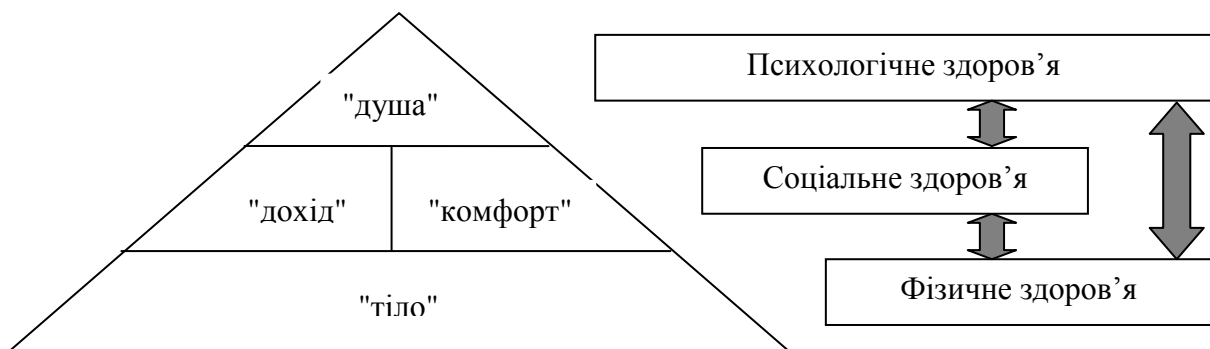

Рис. – Ієрархія потреб населення (*авторська розробка*)

3. Конкретизувати роль і місце здоров'я в ієрархії потреб населення, виходячи з того, що кожна зі її складових (рис.) є взаємопов'язаними. Так, зокрема, задоволення щонайменше фізіологічних потреб індивіда є важливою запорукою прийнятного стану його організму (фізичного здоров'я); водночас, достатні моральні мотивація та стимулювання індивіда сприяють підтриманню на належному рівні його психологічного здоров'я. З іншого боку, стан здоров'я істотним чином обумовлює як перелік потреб (зокрема, зростає залежність від доступно-

сті відповідних медичних препаратів, медичних і соціальних послуг...), так і ставлення до міри їх задоволення (індивід тішиться, коли "не болить", якщо вдалось зробити раніше неможливі рухи чи скуштувати до цього часу заборонену страву...). Стан здоров'я (зокрема, фізична слабкість, надмірна вага, хронічні захворювання, інвалідність...) також обмежує доступ осіб з такими характеристиками до обіймання певних посад і/чи здійснення окремих видів діяльності, а з тим – зменшує можливості формування власних доходів; при порівняно нижчих доходах, такі особи значно більшу їх частку витрачають на підтримання прийняттого стану власного здоров'я, тим самим позбавляючи себе можливості задовольняти інші потреби. Особи з вадами здоров'я є більш чутливими до умов проживання (клімат, екологія...), а ті з них, котрі мають особливі потреби – до належного догляду за ними (як у родинах, так і у закладах для інвалідів, геріатричних будинках, хоспісах...) та розвитку соціальної інфраструктури (облаштування будівель пандусами, а громадського транспорту – місцями для таких осіб; доступності індивідуальних засобів пересування...). На цьому тлі викликає занепокоєння ситуація, коли більшість співвітчизників не лише неважливо ставляться до лікування виявлених хвороб (виправдовуючи, почасти, небезпідставно, таку свою поведінку браком коштів) і нехтують профілактичними оглядами, а і не дотримуються здорового способу життя (і це на тлі того, що значно корисніше та приємніше інвестувати у профілактику захворювань, аніж на їхнє лікування).

З урахуванням вищевикладеного матеріалу можна зробити такі **висновки**. Вдосконалена класифікація потреб населення та авторська розробка їх ієрархії є теоретичним підґрунтям для кращого розуміння соціальних і економічних процесів у суспільстві, а відтак – прийняття більш виважених управлінських рішень. Конкретизація ролі та місця здоров'я в ієрархії потреб населення є додатковою аргументацією не лише для пропаганди здорового способу життя та подальшого розвитку системи охорони здоров'я, а і створення робочих місць і розбудови інфраструктурних об'єктів для осіб з обмеженими можливостями. Продовження наукових розвідок за даною проблематикою сприятиме подальшому підвищенню міри задоволеності потреб населення як запоруки покращання якості його здоров'я.

Використана література:

1. Дейнека О.С. Экономическая психология. Санкт Петербург: Изд-во СПбГУ, 2000. 160 с.
2. Ложкін Г.В., Спасенніков В.В. Економічна психологія: навчальний посібник. – 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Професіонал, 2006. 400 с.
3. Мельниченко О.А. Вплив структурних зрушень в національній економіці на споживчі настрої населення. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2015. № 2. С. 31–37.
4. Мельниченко О.А. Державна політика щодо підвищення рівня та якості життя населення: дис. ... д.держ.упр.: спец. 25.00.02. Запоріжжя, 2010. 448 с.
5. Харченко Н. Сравнение методических подходов к измерению уровня бедности. Социология: теория, методы, маркетинг. 2000. № 3. С. 86–99.